

PEDAGOGER
FÖR 3-8-ÅRINGAR

Vårt gemensamma jordklot

Min roll i vår värld

**Global miljöfostran som en del av småbarnspedagogiken och
nybörjarundervisningen – en guide för lärare och pedagoger**

Grön Flagg är ett pedagogiskt verktyg och en certifiering för hållbar utveckling ämnad för daghem, skolor, läroanstalter och fritidsorganisationer. Guiden ges ut som en del av Grön Flagg.
www.naturochmiljo.fi/gron_flagg

Natur och Miljö rf är en oberoende, ideell miljöorganisation vars verksamhet har två huvudspår: miljöfostran och miljöpolitisk verksamhet. Organisationen koordinerar Grön Flagg på svenska i Finland.
www.naturochmiljo.fi

Sällskapet för miljöfostran i Finland rf är en expertorganisation som främjar och stöder miljöfostran och vars konkreta mål är att med hjälp av miljöfostran främja en hållbar livsstil. Organisationen upprätthåller certifieringen Grön Flagg i Finland.
www.ymparistokasvatus.fi

STÖTT MED BISTÄNDSPENGAR
FRÅN UTRIKESMINISTERIET

Utgivare: Sällskapet för miljöfostran i Finland rf

Text: Iida-Elina Kiminki

Översättning: Tom-Erik Blomqvist

Bearbetning: Anne Antman

Illustrationer: Vilma Lappalainen

Lay-out: Petri Clusius

Att kopiera guiden eller delar av den är tillåtet i utbildningssyfte.

Välkommen till guiden Vårt gemensamma jordklot!

Vårt gemensamma jordklot är en guide för global miljöfostran. Guidens målgrupp är småbarnspedagoger, samt lärare i förskolor och årskurs 1–2.

Guiden erbjuder verktyg för att främja ett medvetet, ansvarsfullt och ekosocialt bildat medborgarskap. Med detta menas ett barn som:

- uppskattar naturens och de olika kulturernas mångfald
- känner samhörighet med människor av olika bakgrund
- förstår att naturen är en grundförutsättning för allt liv
- förstår sambanden mellan den egna vardagen och den övriga världen
- har förmåga att verka för en rättvis och hållbar värld

Guiden är indelad i tre delar som sinsemellan kompletterar varandra:

- 1) Vårt fantastiska jordklot
- 2) Att förstå samband
- 3) Mot en hållbar framtid.

Varje del innehåller en del bakgrundsinformation, samt aktivitetstips som stöd för temat. Om det i samband med aktivitetstipsen inte specifikt nämns någon viss målgrupp går det bra att anpassa aktiviteten för såväl yngre som äldre barn.

Engagera föräldrarna!

- Då man inleder verksamheten med temat Vårt gemensamma jordklot vore det bra att ordna en föräldrakväll i syfte att presentera temat och tillsammans komma med idéer. Det lönar sig att engagera föräldrarna och att utnyttja deras kunskaper.
- I slutet av verksamhetsperioden kan man också ordna ett tillfälle där barnen får berätta för föräldrarna om saker de lärt sig (mer om detta i aktivitetstipsen). Man kan även ordna gemensamma fester kvällstid med anknytning till temat.

Global miljöfostran och läroplanerna

Guiden Vårt gemensamma jordklot innehåller verktyg som kan användas i undervisningen för att uppnå flera av målen som ingår i läroplanen. Materialet stöder den värdegrund och de pedagogiska målsättningar som ingår i de nationella riktlinjerna för daghem, förskolor och årskurs 1–2.

DAGHEM

I Lagen om ändring av lagen om barndagvård nämns *etiskt ansvarstagande, hållbart handlings-sätt, respekt för andra människor samt samhälls-medlemskap* som målsättningar för småbarns-pedagogiken. Samtliga hänger ihop med global miljöfostran. Av de inriktningar som nämns i Grunderna för planen för småbarnsfostran stöder guiden Vårt gemensamma jordklot speciellt den etiska och den religions- och åskådningsknutna inriktningen.

Ett av målen i Grunderna för planen för småbarnsfostran är att *barnet förhåller sig positivt till sig själv och till andra människor samt olika kulturer och omgivningar*. Småbarnsfostran skapar alltså också förutsättningar att utforma ett bra samhälle och en gemensam värld. Även barn med olika språk- och kulturbakgrund, samt deras kultur och levnadsvanor ska beaktas och respekteras i den vardagliga verksamheten.

FÖRSKOLA

Målet för förskoleundervisningen är att *stödja elevernas utveckling till humana och etiskt ansvarsfulla samhällsmedlemmar*. I förskoleundervisningen följs principen om hållbar livsstil, och man beaktar dess olika områden: social, kulturell, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. De centrala punkterna är socialt och kulturellt hållbar livsstil. I läroplanen för förskoleundervisningen är målet att barnen lär sig värdesätta att *alla människor är likvärdiga och att de själva är unika*.

Guiden Vårt gemensamma jordklot stöder utvecklingen av *kulturell kompetens, vardagskompetens för hållbar livsstil, samt förmåga att delta och påverka*.

ÅRSKURS 1–2

I enlighet med värdegrunden inom den grundläggande utbildningen ger guiden Vårt gemensamma jordklot insikt i ett globalt ansvar som sträcker sig över många generationer, samt stärker kunskapsbasen för ett ekosocialt bildat medborgarskap och ett världsmedborgarskap med respekt för mänskliga rättigheter. Guiden innehåller metoder att vidga elevernas världsbild och lära dem att möta världens mångfald med öppenhet och nyfikenhet.

Vårt gemensamma jordklot förenar olika läroämnen och bildar en undervisningshelhet som främjar målsättningarna i nybörjarundervisningen. Guidens innehåll hänger tydligt samman med områdena inom mångsidig kompetens i läroplanen *K7: Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid*, samt *K2: Kulturell och kommunikativ kompetens*.

Källor:

Lag om ändring av lagen om barndagvård 8.5.2015

Grunderna för planen för småbarnsfostran 2005

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014

Innehåll

1. VÅRT FANTASTISKA JORDKLOT	6
Naturens och kulturernas mångfald	7
Kritisk kulturfostran	8
AKTIVITETSTIPS	9

2. ATT FÖRSTÅ SAMBAND	15
Vårt hem, vårt gemensamma jordklot	16
Varifrån kommer vår mat och våra saker?	17
AKTIVITETSTIPS	18

3. MOT EN HÅLLBAR FRAMTID	23
Rättigheter och skyldigheter	24
Världshjältens vanor	25
AKTIVITETSTIPS	26

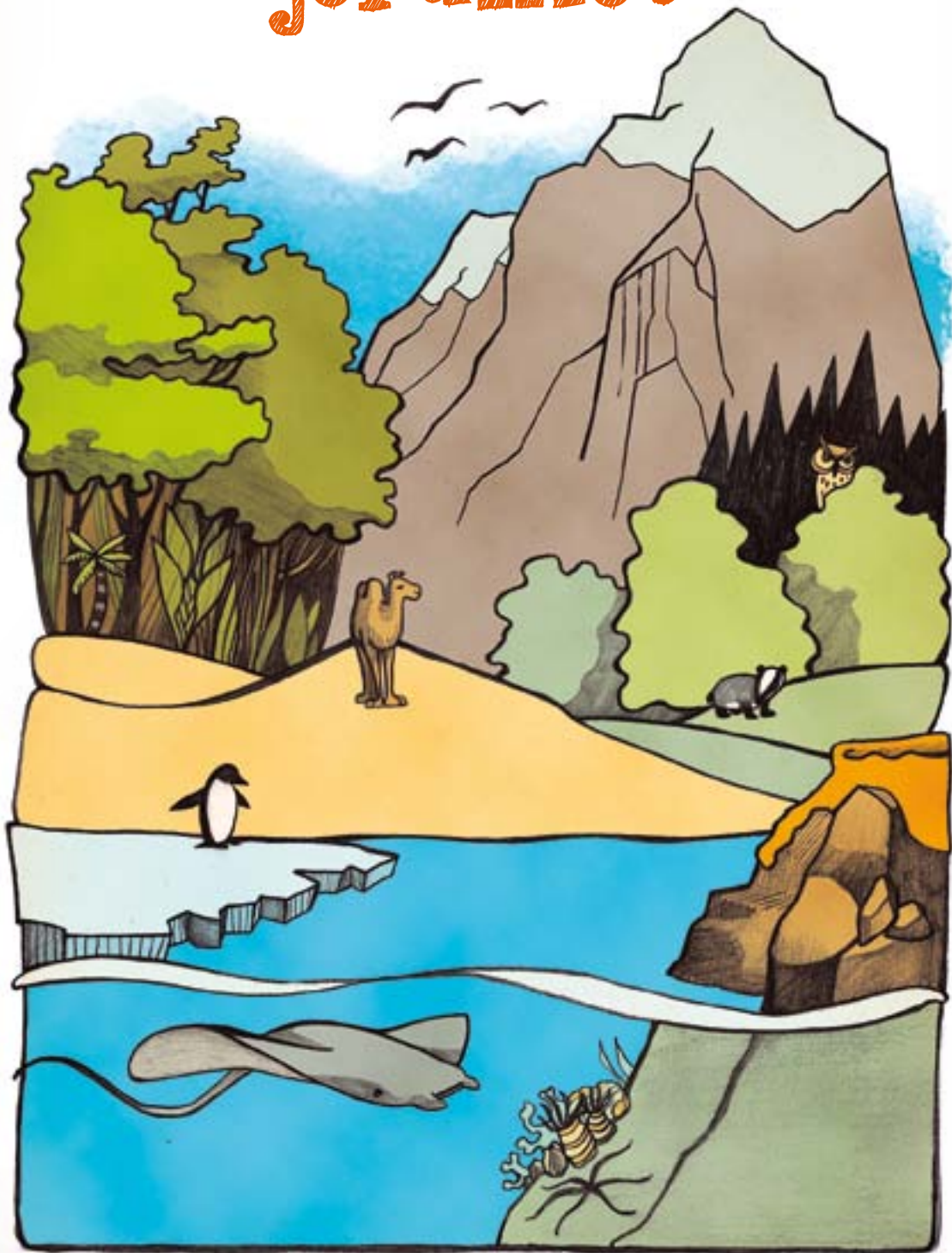
Nyckelbegrepp	29
Länkar och tilläggsmaterial	30
Källor	31
Tack för samarbetet	31

1

Vårt fantastiska jordklot

6

NATURENS OCH KULTURERNAS MÅNGFALD

Vår jord är stor och mångskiftande. Den består av många olika landskap och livsmiljöer. Miljöernas mångfald omfattar allt från barrskogarna och insjöarna i Finland till alla världens öknar, savanner, regnskogar, höga berg och polarområden.

Jorden bebos av, förutom oss människor, en otrolig mängd olika varelser: från pyttesmå nedbrytarorganismer till enorma rovdjur. Även jordens växtrike är häpnadsväckande mångsidigt: jättenäckrosen i Amazonas regnskog kan ha en diameter om tre meter, och dess blad kan bära en vikt motsvarande en människa. Redwoodträden (eller sekvojorna) på västkusten i USA kan å sin sida bli över 110 meter höga och t.o.m. 2000 år gamla.

Under tidernas gång har vi människor utvecklat många olika kulturtraditioner, anpassade till våra olika livsmiljöer. Ett exempel på kulturell mångfald är det antal olika språk som talas i världen: enligt uppskattningar så många som 7000 olika språk, utan att räkna med världens olika teckenspråk.

Det lönar sig med andra ord att bekanta sig med jordens mångfald och alla dess fascinerande detaljer! På så sätt utvecklar man en kärlek för och stolthet över vårt gemensamma, fantastiska jordklot – samt en vilja att skydda dess skönhet och välmående.

Varför värna om mångfalden?

- En förutsättning för allt liv som finns på jorden är att planetens mångsidiga naturmiljöer, växtarter och djur mår bra. Vi delar planeten med miljontals andra växt- och djurarter som var och en har sin egen uppgift i naturen och sin plats i näringskedjan. Naturens mångfald bör skyddas så att förutsättningarna för liv på jorden kan tryggas.
- På ett liknande sätt är kulturell mångfald viktigt för mänsklighetens fortlevnad. Inom många kulturer finns användbar kunskap för ett hållbart levnadssätt. Sådan kunskap lönar det sig att bevara och lära vidare åt andra. Ju mer likformiga världens kulturer blir, desto mer värdefull gammal kunskap går vi antagligen miste om.

KRITISK KULTURFOSTRAN

Trots skillnaderna vad gäller utseende, språk och kultur, är vi människor runt om i världen en del av samma mänsklighet, och vi har alla lika stort värde som människor. Då man behandlar världens kulturella mångfald är det därför viktigt att främja likvärdighet och att motarbeta fördomar och kulturella stereotyper. Tänk på följande saker:

- **Undvik att förstärka kulturella stereotyper** genom att tala om människor som om de vore representanter för en viss folkgrupp eller kultur. Tala istället om dem som individer. Undvik t.ex. ”barnen i Afrika” – ta istället en individ som exempel, och hans/hennes berättelse.
- **Då man bekantar sig med kulturer händer det sig lätt att man av misstag förstärker stereotyper.** Var alltså försiktig så att du inte lär ut att alla människor i Afrika bor i lerhyddor, eller att alla kineser klär sig på ett visst sätt. Lär er istället sånger och lekar från olika länder, och bekanta er med de olika ländernas högtider, natur och djurliv. Iaktta också vilka saker som är gemensamma för alla människor i världen, oberoende av den specifika kulturen.

Saker att tänka på tillsammans

- Vilka saker är gemensamma för alla världens människor, oberoende av ålder, läggning, utseende, eller hemort?
- Vilka saker behöver alla människor i världen för att leva lyckliga liv?
- **Se upp med att framställa människor i fattigare länder som lidande människor** i behov av vår hjälp; tänk istället på hur man kunde samarbeta. Internationella vänskapsskolor och -daghem är ett bra exempel.
- **Då ni lär er att uppskatta mångfald, glöm inte att iaktta skillnaderna mellan oss alla.** Vi är alla olika och unika och även bland oss finländare finns en hel del olika sorts människor och kulturer. Lär er uppskatta mångfald på alla dess nivåer. Olikheter behöver inte understrykas, utan ska ses som en naturlig, vardaglig sak.
- **Det är bra om det i barnens verksamhetsmiljö finns objekt att identifiera sig med.** Har ni t.ex. dockor eller legofigurer med olika hudfärger, eller läser ni böcker där barn eller vuxna med olika etniska bakgrunder figurerar?

Temamånad: Världen runt

MÅL: att bekanta sig med olika områden och ortnamn på jorden, samt dess mångsidiga natur

MATERIAL: en jordglob eller en stor världskarta, en världsatlas om så önskas

Bekanta er under temamånaden (en eller flera dagar i veckan) med nya, spännande områden på vår jord. Man kan också ordna flera temamånader.

De områden ni bekantar er med kan delas in t.ex. på följande sätt: 1. Europa, 2. Asien, 3. Afrika, 4. Nordamerika, 5. Sydamerika, 6. Australien, 7. Världshaven, 8. Polarområdena

1. Börja med att tillsammans leta upp den dagens temaområde på en karta av valfritt slag. Ett speciellt bra alternativ vore en uppblåsbar jordglob (t.ex. en badboll) som barnen helt fritt kan få undersöka. I brist på bättre går det bra med en stor världskarta, men en glob ger barnen en bättre och mer vetenskaplig bild av hur jorden ser ut.
2. Då ni hittat området ni ska undersöka kan ni jämföra var området ligger i förhållande till oss själva: hitta Finland på kartan och mät avståndet mellan de två. Då detta övas några gånger lär sig barnen så småningom att hitta Finland på kartan.
3. Berätta intressanta fakta om dagens temaområde. Till en början med hjälp av frågor:
 - Hurdan tror ni naturen är: är det kallt eller varmt, regnar det eller är det torrt? Varför?
 - Hurdana djur bor där? (se också Gymnastik med världens djur på sid. 13)
 - Hurdana växter finns det?
 - Vilka länder ligger inom detta område? Känner barnen till några länder sedan tidigare?

Räkna upp några av områdets/världsdelens länder och fråga om någon besökt landet? Känner barnen någon som kommer från något av dessa länder?

Man kan också använda sig av en världsatlas riktad till barn.

4. Fortsätt dagen med ämnesrelaterat tema-program! Idéer hittar du längre fram i texten.

Tilläggsstips:

- Res runt i världen på en flygande matta, eller med något annat fortskaffningsmedel.
- Sammanställ det ni behandlat och lärt er på en stor väggkarta. Rita på kartan, pyssla och limma, samt skriv ut bilder. Häng upp kartan på ett synligt ställe så att man kan ta sig en titt då man vill.
- Om någon i lärarkåren eller någon av barnens föräldrar har besökt området eller härstammar därifrån, kan man be personen komma och berätta för barnen om sina erfarenheter av platsen, om kulturen, naturen och människorna. Använd gärna av fotografier som ni kan studera tillsammans.

Barnlekar runtom i världen

MÅL: att inse att de lekar som leks runtom i världen är ganska likadana, och att på så sätt skapa en känsla av samhörighet till alla andra barn i världen

Lek lekar från olika länder och kulturer. Diskutera slutligen om det fanns någonting bekant i leken, eller om den var annorlunda än populära lekar i Finland.

Puhenehene (Hawaii)

MATERIAL: ett stort tyg (t.ex. ett lakan) och en sten.

Välj ut två medhjälpare bland de som leker, och dela in resten i två grupper. Grupperna sätter sig på golvet i var sin rad, med ansiktena vända mot den andra gruppen. Medhjälparna håller/hänger upp tyget mellan de två grupperna så att ingen ser den andra gruppen.

Ena medhjälparen ger stenen åt den ena gruppen. Sedan ska någon i gruppen gömma stenen (inuti kläderna, i handen, o.s.v.). Då gruppen är klar ska de säga «Puheoheo», varpå medhjälparna släpper tyget mellan grupperna. Den andra gruppen ska nu gissa vem som gömt stenen. Sedan börjar ni om från början, och då är det den andra gruppen som ska gömma stenen.

Krokodilen solar (Vietnam)

Märk ut en flod på marken, och välj sedan en deltagare som får vara krokodil. Krokodilen "simmar" i floden medan de andra står på flodens strand. De som är på stranden ska ta ett dopp i floden eller försöka tvätta sina händer/fötter utan att krokodilen tar fast dem.

Ibland kommer krokodilen upp på stranden för att sola. Då ska alla hoppa ner i floden så att krokodilen inte tar dem. Den som tas fast av krokodilen blir själv krokodil nästa omgång.

What's the time, Mr. Wolf? (Storbritannien)

Välj först en herr eller fru Varg. Vargen ställer sig i ena änden av lekområdet med ryggen vänd mot de övriga som ställer sig på startlinjen. Alla på startlinjen frågar med hög röst "vad är klockan herr/fru Varg?".

Vargen kan svara på två olika sätt. Antingen med ett klockslag ("klockan är två"), varpå de övriga får ta lika många steg framåt samtidigt som de räknar högt ("ett, två"). Sedan frågar de på nytt vad klockan är.

Vargen kan också svara "matdags!". Då vänder sig vargen om och försöker fånga någon av de andra innan de hinner tillbaka till startlinjen. Om vargen lyckas fånga någon blir den personen herr/fru Varg nästa omgång.

- Prova också att leka leken helt och hållet eller delvis på engelska.

Källa: Plan Finlands Kaiken maailman leikit -ideapakka

Hälsningar på olika språk

MÅL: att bekanta sig med språkens mångfald på vår jord, samt de språk som talas i den egna gruppen

Diskutera vilka slags språk det finns runt om i världen, och vilka språk barnen i gruppen talar som modersmål. Samla tillsammans med barnen ihop hälsningsord (*Hej!* eller *God dag!*) på alla de språk barnen kan, och skriv orden på svarta tavlan el. likn. Skriv också namnet på språket vid varje hälsningsord.

Ni kan också använda er av andra språk om barnen eller de vuxna kan hälsa på något annat språk.

På ett språk i taget får sedan barnen gå runt och hälsa på varandra.

Musik i världen

MÅL: att bekanta sig med världens olika språk och kulturer med hjälp av musik

Sök upp musik att lyssna på från olika länder, t.ex. på biblioteket eller internet. Det kan vara traditionell musik eller barnvisor på olika språk.

Gör sedan en musikalisk jordenruntresa: hitta på danskoreografi för de olika områdena i världen, och dansa sedan i takt till musiken från den delen av världen. Ni kan också lära er orden till sångerna genom att sjunga med.

11

Ökenlådan

MÅL: att bekanta sig med jordens olika livsmiljöer och naturtyper

Konstruera en miniatyröken, t.ex. inuti en kartonglåda. Installera lite växter, djur, människor och en liten oas. Fundera tillsammans på hur öknenas invånare livnar sig. Ni kan också konstruera miniatyrer av andra naturtyper, t.ex. en regnskog (rikligt med gröna växter i många lager, och gott om färgglada djur- och växtarter) eller ett polarområde (snö, is, hav, sälar) o.s.v.

- Ni kan även bygga olika påhittade platser t.ex. i sandlådan med hjälp av träklossar, koppar, skålar, rör och burkar. Då ni byggt en påhittad plats kan man ta en bild av helheten och hitta på en berättelse om platsen: vad är det för plats, vem bor där, och hurdant är det att leva där?

Högtider inom olika kulturer

MÅL: att bekanta sig med högtider inom olika kulturer

Ta i samband med exempelvis jul eller påsk reda på vilka högtider man firar inom andra religioner och kulturer: vad är det man firar? Hur, var och när firar man högtiden? Vad finns det för likheter mellan traditionella högtider inom andra kulturer och vårt traditionella firande av jul eller påsk?

- På internet finns det en mångkulturell högtidskalender (www.juhlakalenteri.fi/kalender) där man hittar världsreligionernas viktigaste högtider och lite fakta om dem. Man kan också skriva ut kalendern och hänga upp den på väggen i skolan/på dagis.

I mångkulturella barngrupper kan man ta hjälp av föräldrar och under deras ledning tillsammans planera och ordna något gemensamt program för att hedra någon viss högtid.

Vänskola eller -daghem i utlandet

MÅL: att få erfarenhet av internationell växelverkan över språkgränserna

Har ni redan en utländsk vänskola eller ett vändaghem? Om inte så är det absolut värt att överväga. Genom att vara i kontakt med folk från andra länder lär sig barnen att växelverka med människor runt om i världen. Detta är i dag en mycket viktig medborgarfärdighet. Samtidigt blir man mer öppen gentemot mångfalden i världen. Språkkunskaper är inget måste för denna typ av kommunikation. Lärarna kan vid behov översätta.

Idéer för samarbete:

- skicka post åt varandra: teckningar, brev, fotografier...
- lär varandra ord på ert eget språk med hjälp av bilder
- ring videosamtal: presentera er och ställ frågor till varandra (lärarna kan hjälpa med språket)

- spela in diverse framträdanden och visa åt varandra
- kom överens om gemensamma projekt eller evenemang som ni genomför på bägge håll samtidigt

De som jobbar med verktyget Grön Flagg kan upprätta kontakt med skolor och daghem i olika länder via det globala Eco-Schools nätverket. Europeiska vänskolor kan man hitta t.ex. via eTwinning-initiativet som upprätthålls av EU. Eftersom man i många europeiska länder börjar skolan vid en tidigare ålder än i Finland kan man den här vägen hitta jämnåriga samarbetsgrupper också för barn i daghem.

Insekternas och fjärilarnas mångfald

MÅL: att inse att det är vackert med variation

Bekanta er med fjärilar och andra insekter med hjälp av insektsböcker, eller titta på dem utomhus. Även om man kanske först tror att insekter ser väldigt likadana ut, finns det faktiskt väldigt många olika sorters insekter. På samma sätt är också vi människor väldigt olika: utseende, färg, storlek o.s.v. Men vi är alla fina och intressanta på vårt eget sätt!

Sedan kan ni rita och måla insekter eller fjärilar, eller pyssla ihop sådana med hjälp av återvinningsmaterial. Om du skulle vara en fjäril eller insekt, vilken skulle du i så fall vara? Konstruera också livsmiljöer för insekterna, antingen inomhus eller ute på gården. Gå sedan runt och iaktta insekterna i sina livsmiljöer och beundra deras individuella egenskaper.

Post från världen

Mål: att vara i kontakt med människor som bor på olika håll i världen

Logga in på internetsidan Postcrossing tillsammans med klassen/gruppen. Med hjälp av sidan kan man skicka och motta vykort från hela världen. Ni kan be om slumpmässiga adresser dit man kan skicka ett valfritt vykort enligt sidans instruktioner.

För varje vykort ni skickar får ni ett överraskningsvykort från ett slumpmässigt valt land. Om vuxna hjälper till med skrivandet och

läsandet är bristande språkkunskaper inget hinder heller för yngre barn.

Det är gratis att använda sidan Postcrossing (om man bortser från utgifterna för vykort och frimärken) och sidans adress är www.postcrossing.org

13

Gymnastik med världens djur

MÅL: att bekanta sig med olika djurarter runt om i världen

I denna aktivitet lever ni er in i djurens fantastiska värld i gymnastikens tecken:

- Lek att ni är giraffer – gör långa halsar av era armar och sträck på er
- Lek att ni är geparder och spring så snabbt ni bara kan
- Lek att ni är kängurur och hoppa omkring
- Lek att ni är elefanter och gör er jättestora
- Lek att ni är boaormar och kräla omkring på golvet, o.s.v.

Samtidigt som ni leker att ni är ett djur kan ni fundera på var i världen och i hurdana miljöer djuret lever.

- Som variation: ta t.ex. med hjälp av Guinness rekordbok reda på vilket djur som är det minsta, största, långsammaste o.s.v. och hitta på rörelser utgående ifrån det.

En sagoresa

MÅL: lära sig att leva sig in i olika miljöer, kulturer och andra människors perspektiv

Läs sagor som handlar om olika platser och kulturer. Det kan också vara intressant att läsa olika versioner av samma saga. Hur skiljer sig t.ex. sagorna i Tusen och en natt från liknande finländska folksagor? Fäst även uppmärksamhet vid varifrån barnens favoritböcker och -sagor kommer.

Traditionella sagor från olika håll i världen:

- *Barnens bästa. Band 5, Från skilda länder.* Malmö, Svenska kulturförlaget, 1986
- *Den blå sagoboken, sagor från hela världen,* urval och bearbetning av Andrew Lang, 1975
- *Den brandgula sagoboken, sagor från hela världen,* urval och bearbetning av Andrew Lang. 1981.
- *Folksagor från Asien, del 1 och del 2,* 1980
- *Folksagor från Kina,* 1976
- *Folksagor från 17 länder,* 1980
- Hartman, Bob: *Sagor från hela världen, speciellt återberättade för högläsning,* 2004
- Parland, Milena: *När månen skrattade och andra sagor berättade i vårt land,* 2014.

Om att resa runt i världen:

- Lindeberg, Minna: *En grop i Kalahari,* bilderbok, 2007
- Mahy, Margret: *Sju kinesiska bröder,* bilderbok, 2006
- *Moa och Molle reser jorden runt,* red. Jessica Lönnö, m.fl., faktabok, 2010
- Mwankumi, Dominique: *Gatans prins,* bilderbok, 2011
- Pal, Erika: *Azads kamel,* bilderbok, 2009
- Sabljar, Pamela: *Vilda i Asien,* bilderbok, 2007

Böcker om kulturell mångfald och likaberättigande:

- Bergström, Gunilla: *Alfons och soldatpappan,* bilderbok för lite äldre barn, 2006
- Jansson, Anders: *Alice från Kina,* bilderbok, 2008
- Landström, Lena: *De nya flodhästarna,* bilderbok, 2002
- Lundberg Hahn, Kerstin: *Vitas hemlighet,* kapitelbok, 2010
- Moore-Mallinos, Jennifer: *Så olika! Så lika!* faktabok, 2011
- Stalfelt, Pernilla: *Lika som bär,* faktabok, 2001
- Stalfelt, Pernilla: *Vem är du? En bok om tolerans,* faktabok, 2012
- Stark, Ulf: *Pojken, flickan och muren,* bilderbok för lite äldre barn, 2011

Utifrån de sagor ni läst kan barnen också själva hitta på följetonger som handlar om livet runt om i världen.

Källor för boktips: Vörå kommunbibliotek

2

Att förstå samband

VÅRT HEM, VÅRT GEMENSAMMA JORDKLOT

Alla världens människor och djur har ett gemensamt hem: vårt gemensamma jordklot som är helt unikt. Jorden erbjuder oss alla grundförutsättningar vi behöver för att leva – t.ex. rent vatten, ren luft och mat att fylla magen med:

- Det är jorden som rengjort vårt dricksvatten. Rent grundvatten bildas då regnvatten långsamt tränger ned igenom jordlagren. För att ha tillgång till rent dricksvatten behöver vi alltså ren jord som kan filtrera vattnet.
- Växterna producerar syret i luften som vi människor och andra djur andas. Det är tack vare växterna vi har tillräckligt med ren andningsluft.

- Många av jordens små organismer är livsviktiga för oss. Utan bin skulle vi t.ex. inte ha alla de grönsaker och frukter vi äter: blomman får hjälp av bina vid pollineringen, vilket behövs för att det ska bli en frukt.
- Nedbrytarorganismerna i jorden bryter ner avfall. Utan dem skulle våra matrester eller avföring inte förmultna och återvända till naturens kretslopp.

Eftersom vårt jordklot utgör förutsättningarna för liv, är bevarandet av jordklotet i allra högsta grad ett sätt att skydda människor. Därför bör vi ta väl hand om vårt jordklot, så att alla världens invånare (både människor och andra djurarter) ska ha det bra i vårt gemensamma hem. Utan rent dricksvatten, mat eller luft skulle ingen av oss klara sig särdeles länge på vår planet.

Lär er alltså att uppfatta sambandet mellan naturens livsuppehållande funktioner och de grundläggande behoven i våra egna liv. Respekt för jordklotet och dess natur är en viktig färdighet med tanke på en hållbar livsstil. Detta är viktigt att lära sig i tidig ålder.

Om vi inte förstår vårt grundläggande beroende av naturen, äventyrar vi hela samhällets välmående. Social och ekonomisk hållbarhet är möjliga bara om vårt jordklot är friskt.

VARIFRÅ KOMMER VÅR MAT OCH VÅRA SAKER?

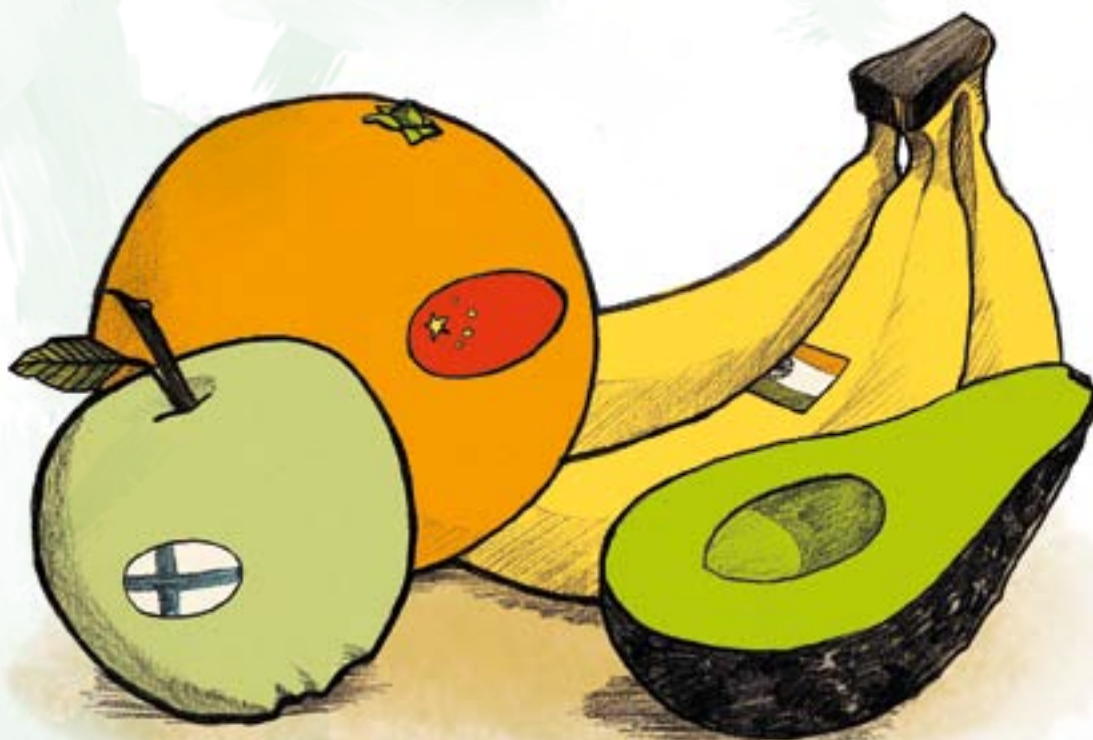
I vår vardag finns många kontakter till övriga världen. Vi tittar och lyssnar på utländska TV-program, filmer och musik. Ibland åker vi på resa utomlands. Många av oss har vänner, familjemedlemmar eller släktingar i andra länder, och en del av våra kompisar eller deras familjer kan ursprungligen komma från något annat land.

Även många av våra saker kommer från utlandet – exempelvis ett mjukisdjur, en strumpa, en chokladplatta, eller en banan kan ha åkt en mycket lång väg:

- **Varifrån kommer nallebjörnen egentligen?** Ett mjukisdjur av syntetmaterial är egentligen gjord av olja som pumpats upp ur jorden någonstans i världen, t.ex. i Mellanöstern. Först förädlas oljan så att det går att göra syntetmaterial av den, sedan färgas och formas materialet till en leksak, oftast i en fabrik i Kina. Sedan fraktas den till en leksaksbutik nära oss.

- **Och hur är det med strumpan på foten?** Strumpor görs oftast av bomull som odlas bl.a. i Uzbekistan i Asien. Att odla bomull kräver väldigt mycket vatten, och bomullstofsarna plockas ofta för hand på fälten, vilket är ett mycket tungt arbete. Efter det spinns bomullen till tråd, som i sin tur blir tyg. Tyget färgas t.ex. i klädfabrikerna i Bangladesh. Där sys tyget också till strumpor, varefter de fraktas till klädbutiker för försäljning.
- **Också matens produktionskedjor har blivit allt längre** och mer komplicerade. På butikernas fruktavdelningar får vi bekanta oss med frukter från många håll i världen: bananer från Ecuador, vattenmeloner från Israel, vindruvor från Sydafrika, o.s.v. Också kakaobönan som används vid tillverkning av choklad odlas på områden i närheten av ekvatorn, t.ex. vid Elfenbenskusten i västra Afrika.

Att vara medveten om varifrån olika varor kommer är inte alltid en självklarhet. Därför borde vi fästa mer uppmärksamhet vid ursprunget av vår mat och våra konsumtionsvaror. Det är också bra att gå igenom produktionskedjan för närproducerade produkter. På så sätt får barnen konkret lära sig vad maten och produkterna lagas av och varifrån de dyker upp i butikerna.

Trädplanteringsdagen

MÅL: att lära sig hur viktiga träden är för jordklotet

MATERIAL: trädplanta/-or

Fråga av barnen vilka olika slags träd de känner till. Titta på bilder av olika träd runtom i världen: frodiga träd i regnskogens djungel, tropiska palmträd och eukalyptusträd i Australien. Diskutera varför skogarna och träden är "jordens lungor" och livsviktiga för såväl människor som andra djur på vår planet. Undersök var era egna lungor är och fundera på varför de är så viktiga för oss. Vilken roll spelar ren andningsluft?

Fundera också på vilken annan nytta vi människor och djur kan ha av träden? Förutom att träden producerar det syre vi andas, erbjuder de också djuren skydd, ett hem eller näring. Vi människor använder ved för att elda och använder trä som byggnadsmaterial. Vem har någon gång byggt någonting av trä, t.ex. en koja?

Plantera ett eget träd ute på gården som ni kommer överens om att ta väl hand om. Själva planteringen kan göras till en festlig ceremoni. Utveckla samtidigt barnens samarbetsförmåga: en kan gräva gropen, en kan hämta vatten, en kan hålla i plantan, o.s.v. Ni kan plantera trädet i samband med Internationella dagen för biologisk mångfald den 22.5, eller någon annan speciell dag värd att fira.

OBS. Kom ihåg att på förhand be om lov att få plantera trädet!

18

Blommor och pollinerare

MÅL: att observera hur ett frö blir till en växt och lära sig om vad den behöver: ljus, vatten, värme och pollinerare

MATERIAL: frön, jord och planteringskärl

Odling tillsammans blommor och/eller grönsaker på gården, t.ex. squasher, frilandsgurkor eller tomater. Observera hur växterna växer under våren och sommaren. Fäst särskilt uppmärksamhet vid växternas grundläggande behov, nämligen ljus, vatten, värme och näring. Jämför dessa med människans grundläggande behov. Observera också insekterna då det väl börjar komma blommor: hur de pollinerar blomman och att det sedan börjar växa en frukt eller ett fröhus.

Fundera tillsammans på hur alla växter människan och djuren äter på precis samma sätt växer upp ur jorden med hjälp av ljus, värme, näring och vatten. Ljuset och värmen får vi från solen, men vattnet och näringen är i kretslopp på vår planet. Med hjälp av nedbrytare förmultnar växterna och det bildas ny och näringsrik mull.

Bygg en maskkompost

MÅL: att lära sig om hur jordens nedbrytarorganismer förvandlar mat- och växtrester till mull

MATERIAL: en hink eller låda med lock, organiskt blandmaterial, sand/lera, biologiskt avfall, kompostmaskar

En maskkompost är ett utmärkt sätt att i skolan eller på dagis demonstrera förmultning. Kompostmaskar klarar sig bra också inomhus, och förvandlar matrester och skal till mull utan lukter eller stök. En maskkompost kan man bygga t.ex. inuti en hink eller en förvaringslåda av plast. Kom dock ihåg att en kompostmask inte är samma sak som en daggmask. Daggmasken klarar sig inte inomhus i värmen.

Undersök hur det organiska materialet förvandlas till mull, och använd slutligen jorden

till att odla någonting. Fäst också uppmärksamhet vid alla löven som på hösten faller till marken: jordens nedbrytarorganismer förvandlar dem på precis samma sätt till näringsrik mull för träden och växterna.

På webbportalen Teknik & Natur finns en kort, beskrivande videosnutt som heter Bygg din egen maskkompost:

www.teknikochnatur.se/experiment/bygg-din-egen-maskkompost

Dricksvatten av lervatten

MÅL: att lära sig om hur vatten renas och om hur grundvattnet bildas

MATERIAL: sand, mjölkburk, glasburk, lervatten

Ytvattnet renas då det långsamt tränger ned igenom jordens olika lager, och blir så till grundvatten. Undersök hur rent dricksvatten blir till på vår jord med hjälp av ett enkelt experiment:

1. Börja med att rengöra en liter sand genom att skölja sanden några gånger med vatten.
2. Skär av mjölkburkens övre del och stick små hål i botten. Skyffla den rengjorda sanden in i burken, och ställ den stadigt ovanpå en glasburk.
3. Hämta lervatten, eller gör lervatten genom att blanda jord i vatten. Häll en liten mängd vatten i mjölkburken. Observera hurdant vatten som rinner ut i glasburken och jämför med det ursprungliga lervattnet.

Oljans ursprung

MÅLGRUPP: förskola och årskurser 1–2, kan anpassas för 3–5-åringar.

MÅL: att lära sig varifrån olja kommer och vad allt det används till, samt att inte slösa med olja.

MATERIAL: hemmagjord "råolja" i en burk, olika föremål som är tillverkade av olja

1. Tillverka "råolja" i en genomskinlig burk genom att blanda matolja med mörkt kakao-pulver. Oljan blir svartare om man därtill blandar i svart eller mörkblå oljefärg, eller något annat färgpigment som kan blandas med olja.

Undersök oljan tillsammans med barnen och berätta att råoljan kommer inifrån jorden. Man kan borra efter olja på sådana ställen där råolja samlats i fickor i berggrunden. Oljan borrar på land eller ute till havs med stora oljeborrtorn. Råolja är egentligen en naturprodukt, och har bildats av växter och annat organiskt material under högt tryck och i hög värme i jordens innandöme under årens lopp.

2. Ta fram olika föremål som är tillverkade av råolja, exempelvis ett mjukisdjur eller plagg i konstmaterial, en plastleksaker, en plastpåse... Ta också med en leksaksbil för att

illustrera att olja används som bränsle, och en lampa som kan lysa med hjälp av olje-producerad elektricitet. Undersök föremålen och förundra er över hur många olika saker man kan använda olja till. Ni kan också leka en tankelek: om olja inte skulle finnas, vilka alla saker i rummet skulle då försvinna?

3. Berätta för barnen att det tar miljontals år för olja att bildas: vår nuvarande olja har bildats redan före dinosauriernas tid. Ny olja bildas i så långsam takt att det absolut inte är klokt att slösa med saker som är gjorda av olja. Inspektera föremålen och fundera på olika sätt att spara olja (t.ex. genom att reparera söndriga leksaker, att leka med begagnade leksaker istället för att köpa nya, att använda samma plastpåse många gånger, o.s.v.).

Smakprov från hela världen

MÅL: att bekanta sig med frukter och grönsaker från olika håll i världen, och att lära sig nya smaker

MATERIAL: olika frukter och grönsaker

Ordna en provsmakning där man får smaka på frukter och grönsaker från när och fjärran. Införskaffa såväl exotiska frukter som inhemska grönsaker. Vid rätt tid på året finns det också inhemska frukter och bär. Titta på kartan varifrån de exotiska frukterna kommer. Fundera på hur frukterna och grönsakerna växer (på träd, buskar, i jorden eller på åkrar?). Undersök först de hela frukterna och skär dem

sedan i bitar så att man kan smaka på dem. I samband med provsmakningen kan ni också hålla koll på vilka frukter eller grönsaker barnen tycker smakar bäst.

Grönsakerna och frukterna ni smakar på kan också läggas på bordet så att de som kommer nära ifrån läggs längst fram och de som rest en längre väg placeras längre bak på bordet.

Spana in rättvisemärkta produkter

MÅLGRUPP: förskola och årskurserna 1–2.

MÅL: att bekanta sig med Rättvis handel och lära sig känna igen märket

Bekanta er med verksamhetsprinciperna för Rättvis handel. Rättvis handel strävar efter att garantera en skälig ersättning till bönderna som producerar livsmedel i fattiga länder. Bekanta er också med märket för Rättvis

handel och några rättvisemärkta produkter, t.ex. bananer och choklad. Ge barnen i uppgift att spana in olika rättvisemärkta produkter hemma eller i matbutiken. Räkna hur många ni kan hitta tillsammans.

Vad är sakerna tillverkade av?

MÅL: att lära sig vilka material olika saker är tillverkade av och hur

MATERIAL: olika föremål och råvaror (se nedan)

Lek en kombinationsslek där ni ska para ihop sakerna med den rätta råvaran.

Några exempel på sådana råvaror och föremål som kan användas:

- sand (i en påse) och en glasburk
- ett frö och en morot
- ett får och yllesockor
- bomull (en vaddtuss) och ett plagg
- kakaoböna och choklad
- en träbit och en bok/papper

Ställ fram de tillverkade föremålen så att alla barnen ser dem. Ta sedan en råvara i gången. Låt barnen känna och titta på råvaran. Fundera sedan på vilket av föremålen som är tillverkad av just denna råvara. Då ni kommit fram till rätt svar kan ni gå igenom tillverkningsprocessen: hur råvaran förvandlas till

föremålet, och vilka andra råvaror (också vatten och energi) som behövs för tillverkningen.

Fundera också på skillnaderna mellan de olika föremålen. Exempelvis görs ett plagg eller en leksak i en fabrik, medan en morot växer i jorden av sig själv.

- Uppgiften kan göras lite knepigare genom att öka antalet föremål på så sätt att det kan finnas fler föremål som är gjorda av samma material.
- Aktivitetstipset Oljans ursprung fungerar bra som fördjupande övning.
- Man kan lära sig och repetera olika material i vardagliga situationer t.ex. genom att muntligen poängtera att det är en "plastbil" eller en "träbil".

21

Kläder på kartan

MÅLGRUPP: förskola och årskurserna 1–2.

MÅL: att ta reda på från vilka länder kläderna vi använder kommer

MATERIAL: en stor världskarta och knappnålar eller klistermärken

Kolla tillsammans på lapparna som finns i barnens kläder och på vilka det står vilka länder barnens kläder är tillverkade i. Märk ut tillverkningsländerna på kartan.

Enligt er egen utredning, i vilket land tillverkas det mest kläder?

Hur många är länderna totalt? Har något av barnen (eller någons förälder) besökt något av dessa länder?

Hur lång har klädernas resa från tillverkningslandet till Finland varit?

Gårdslek: Frukternas och grönsakernas resa

MÅL: att lära sig vilka livsmedel som är närproducerade och vilka som rest lång väg

Leken baserar sig på gårdsleken Land, skepp och hav. Kom överens om och märk ut tre olika områden på gården som representerar tre olika grönsakers/frukters ursprungsländer. Områdena på gården ska vara i avståndsordning från startplatsen enligt hur långt det är från Finland till produktionslandet:

1. Morot – nära startplatsen (är ofta från Finland)
2. Apelsin – längre bort (kommer oftast från Sydeuropa)
3. Banan – längst bort på gården (kommer från en annan kontinent, oftast från Sydamerika).

Välj en lekledare som ska ropa namnen på de

olika livsmedlen. Barnen ska sedan springa till rätt utmärkt område på gården. Den som hinner sist till det aktuella området faller ur leken och får vänta på nästa omgång. Leken fortsätter tills endast en person återstår. Han/hon vinner och blir lekledare nästa omgång.

- Man kan öka svårighetsgraden genom att byta ut livsmedlen då och då (t.ex. morot blir potatis, apelsin blir päron och banan blir ananas). Ni kan också namnge de produktionsländer områdena på gården representerar.

22

Varifrån kommer maten?

MÅLGRUPP: förskola och årskurser 1–2, kan anpassas för 3–5-åringar.

MÅL: att lära sig om matens ursprung

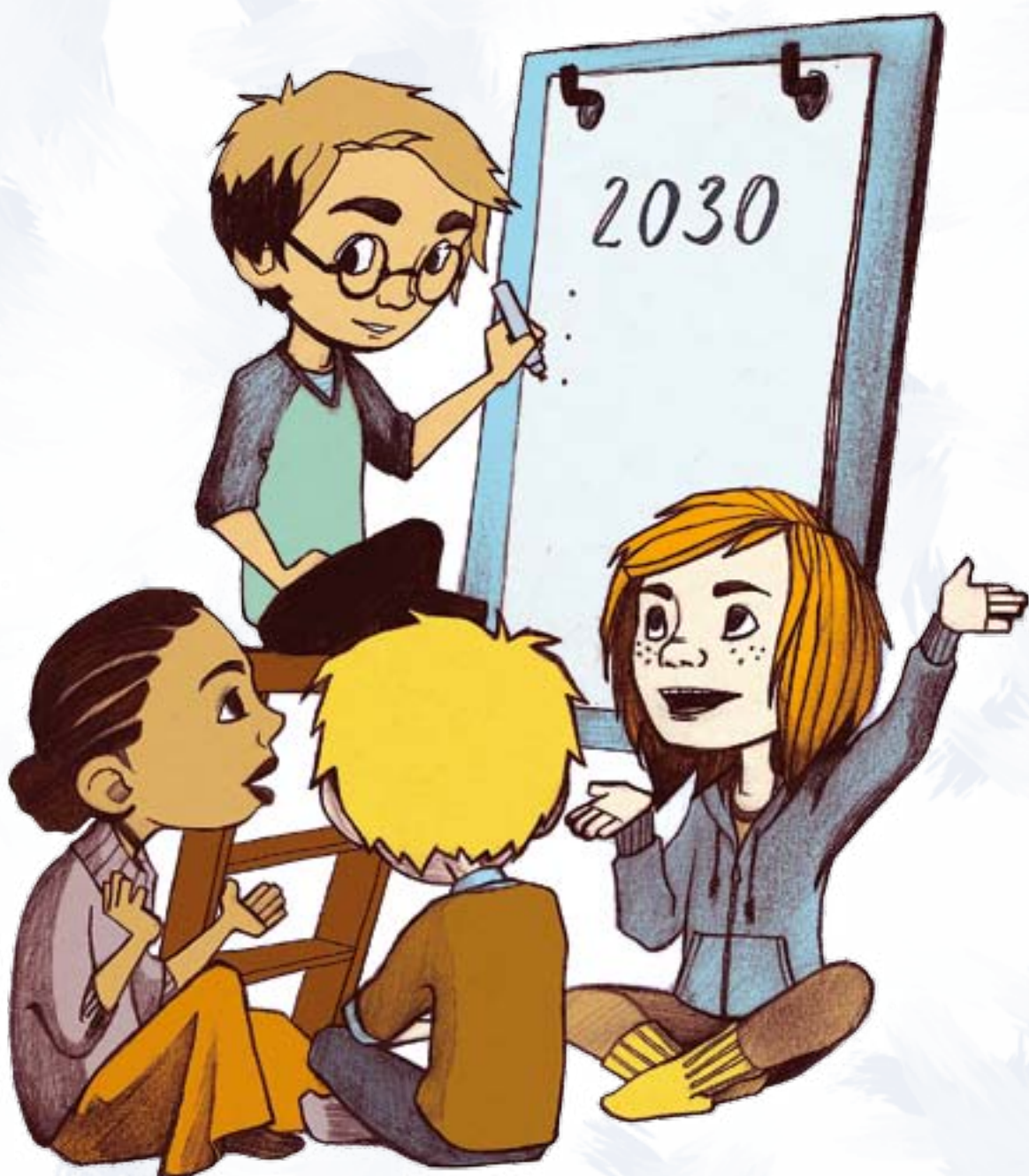
MATERIAL: olika livsmedel, en världskarta och någonting att märka ut med

Ställ fram olika bekanta råvaror, både färska livsmedel och torra varor, konserver o.s.v. Undersök tillsammans varifrån produkterna kommer. Finns ursprungslandet angivet på samtliga förpackningar? Märk ut livsmedlens ursprungsländer på världskartan, t.ex. med små bilder som ni fäster på kartan med hjälp av knappnålar.

Gå också noggrannare igenom ursprunget av något/några livsmedel. Målet är att förstå att maten odlas i form av spannmål och växter, eller föds upp i form av djur. Det är en människa som odlat nästan all den mat vi äter. Fundera också på vilka slags livsmedel som inte behöver odlas av människor, utan som finns ute i naturen. Har något av barnen t.ex. varit ute och plockat bär, eller varit på en fisketur?

3

Mot en hållbar framtid

RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Alla världens människor har samma rätt till ett gott liv, oberoende av var de råkar vara födda. Barnkonventionen definierar vilka grundläggande rättigheter alla barn har. Att dessa rättigheter förverkligas och följs är den viktigaste förutsättningen för hållbar utveckling, vid sidan av skydd av vår jord och dess natur.

Till barnens universella rättigheter hör enligt konventionen bl.a. barnets rätt att uttrycka sin åsikt och få sin röst hörd, rätt till utbildning, samt rätt till vila, lek och fritid. Konventionens viktigaste mål är att trygga grundrättigheterna för alla barn i världen: hälsa, utbildning, jämlikhet och trygghet.

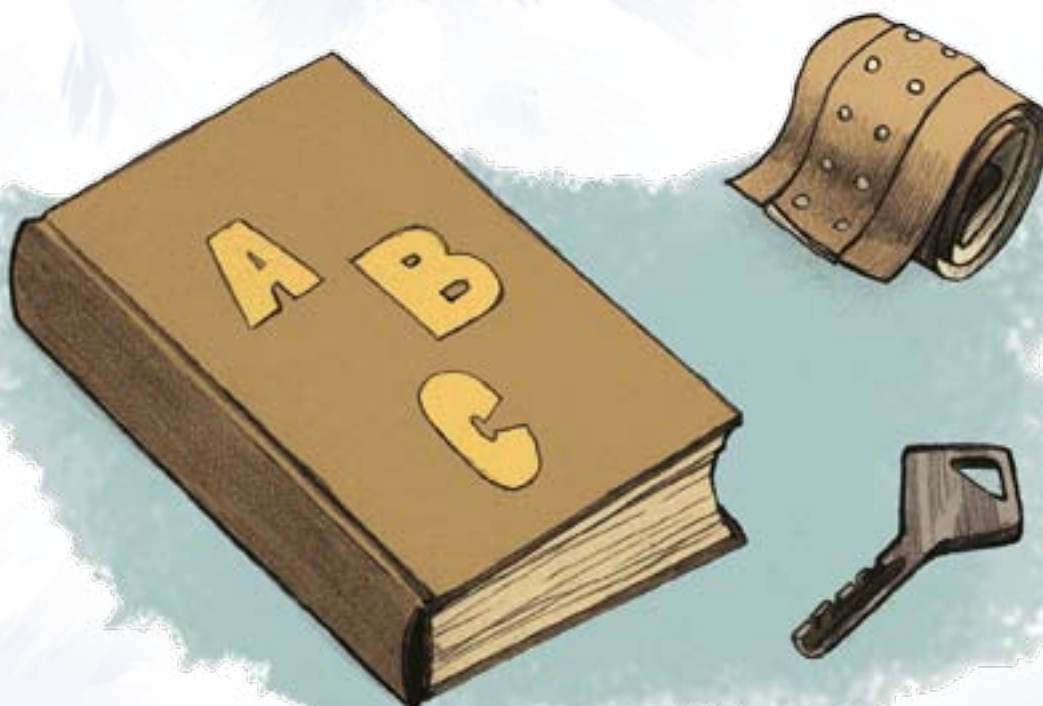
Ur en pedagogs synvinkel är det speciellt viktigt att låta barnet delta, bli hörd och att beakta barnet. Det är fråga om en grundförutsättning för uppväxt och utveckling: möjligheten till delaktighet inom det egna kollektivet är av avgörande betydelse för utvecklingen av barnets identitet.

I planerna för småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen betonas betydelsen av sådana färdigheter som främjar social hållbarhet. Att beakta andra och att värdera alla människor lika högt är färdigheter som bygger på handlingsmönster man anammat i barndomen, och på exempel vuxna visat.

Barnen kan också själva främja förverkligandet av sina rättigheter genom att i vardagen agera hyggligt mot varandra. Med rättigheterna kommer också skyldigheten att se till att alla andra behandlas på samma, rättvisa sätt. Eftersom alla människor är lika värda, får ingen diskrimineras på grund av utseende, åsikt, eller någon annan orsak.

Saker att tänka på tillsammans

- Har du gjort någonting som gjorde någon annan glad? Hur kändes det?
- Hur ska man behandla kompisar i skolan/på dagis så att alla skulle trivas? Hitta på några gemensamma anvisningar eller regler.

VÄRLDSHJÄLTENS VANOR

Även om globala miljöproblem är svåra för små barn att förstå, går det bra att behandla dem på **konkreta sätt**: genom miljövänliga handlingsätt, som att spara på el eller vatten och att minska på mängden onödiga saker och avfall, kan vi tillsammans bidra till en mer välmående värld. För att alla skulle kunna leva och må bra på vår jord, måste vi jobba tillsammans för att skydda den.

Vår energiförbrukning, vårt avfall, vår vattenförbrukning, vår mat och våra varor hänger ihop med många globala miljöfrågor: klimatförändringen, exploatering av naturresurser, skydd av livsmiljöer och en rättvis fördelning av jordens resurser. Miljövänliga handlingar i vardagen påverkar alltså inte bara oss själva och vår närmiljö, utan hela vår planet. Genom att se till att de val ni gör i vardagen hjälper vårt gemensamma jordklot, blir också ni världshjältar!

Saker att tänka på tillsammans

- Har du sett någon göra något bra för miljön?
- Hur kan vi själva skydda naturen?
- Hur kan vi i daghemmets/skolans vardag spara vatten, minska på mängden avfall eller minska på vår elförbrukning?

Trädet med viktiga saker

MÅL: att fundera på vilka saker i livet som är allra viktigast

MATERIAL: papper, sax och färgpennor

Börja med att diskutera vilka saker vi behöver för ett gott liv. Ge sedan barnen tid att komma på ett fåtal saker de tycker att är allra viktigast. Påminn om att det inte finns rätta eller felaktiga svar.

Dela ut ett litet pappersark åt var och en och be dem rita sin hands konturer. Sen ska den skriva en eller några viktiga saker på handen

och färglägga på valfritt sätt. Be dem därefter klippa ut händerna längs med konturerna. Händerna limmas fast på ett stort papper som blad till ett träd, vars stam läraren klippt och klistrat färdigt på förhand. Läs sedan tillsammans igenom alla saker som står på trädets blad.

Källa: Fredsskolan

Vad får och kan barn påverka?

MÅL: att förstå vilka saker barn har rätt att påverka

Diskutera barnens möjligheter att påverka:

- Får du bestämma om några saker hemma? Hurdana saker?
- Finns det beslut som du behöver dina föräldrars hjälp med? Vilka då?
- Påverkar barnets ålder huruvida man självständigt kan få fatta vissa beslut?
- Får barnen i er klass/grupp delta i verksamhetsplaneringen tillsammans med vuxna? Beaktas barnens åsikter?

Ge som hemuppgift att diskutera ämnet tillsammans med en förälder utgående ifrån några frågor. Svaren ska skrivas ner. Jämför sedan svaren. Exempel på frågor:

- Vem bestämmer vad jag klär på mig på morgonen?
- Vem bestämmer hur länge jag får vara vaken på kvällen?
- Vem bestämmer vad vi äter för mat hemma hos oss?
- Vem bestämmer om jag kan få någon ny leksak eller en mobiltelefon?

Idé: Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja

Världshjältens tabell över gröna gärningar

MÅL: att känna stolthet över goda gärningar för miljön och jordklotet

Gör en gemensam tabell för hela er grupp med varje barns namn skrivet i en egen kolumn. Alltid då barnet gjort en miljövänlig gärning (t.ex. plockat upp skräp, släckt en lampa som varit på i onödan eller lånat sin leksak åt en kompis) får han/hon en stämpel eller något annat märke invid sitt namn. Man får samla stämplarna även på fritiden.

Konkreta tips för gröna gärningar i vardagen hittas i de tilläggsmaterial som finns listade på sidan 30 i denna guide.

Idé: MLL: Reilusti ryhmässä

Barnens rättigheter

MÅL: att förstå vilka grundrättigheter som hör till varje barns liv och varför de är viktiga

Då man talar om barnens rättigheter menas de grundläggande rättigheter alla barn i världen har. Läs upp påståenden om barnens rättigheter och diskutera huruvida påståendena är sanna eller falska. Några exempel på påståenden:

- Vuxna ska lyssna på barnens åsikter (Sant: barn har rätt att uttrycka sina åsikter i alla sådana omständigheter som gäller dem, och åsikterna ska beaktas)
- I skolan/på dagis får man tala andra språk förutom svenska/finska (Sant: ett barn som tillhör en språklig minoritet har rätt till sin egen grupps kultur, språk och religion)
- Barn som betar sig illa får man inte slå. (Sant: barn bör skyddas från våld)
- Barn har rätt att leka istället för att jobba. (Sant: barn har rätt till lek och fritid)
- Alla barn får leka med de leksaker han/hon vill och tycka om vilken färg som helst. (Sant: ett barn får inte diskrimineras på grund av utseende, åsikt eller andra egenskaper)
- Barn har rätt att äta godis varje dag (Falskt: i beslut som gäller barn är barnets bästa det allra viktigaste – för mycket godis är inte bra för tänder eller hälsa)

Diskutera vilka rättigheter som är de allra viktigaste i skolans/daghemmets vardag. Fundera utifrån det på hur det med rättigheterna också följer en skyldighet att själv agera så att samma rättigheter även tryggas för alla andra barn. Fundera på vad ni borde göra för att de rättigheter ni definierat som de viktigaste skulle uppfyllas i hela er grupp. Hitta på några beteenderegler för klassen/gruppen. Skriv ner dem (eller rita teckningar) och häng upp reglerna på väggen.

Ni kan också ordna en temadag om barnens rättigheter. Behandla en viss rättighet och försök beakta den rättigheten så mångsidigt som möjligt under dagens lopp inom ramen för er verksamhet.

Idé: Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja

Nyckeln till lycka

MÅL: att fundera på vilka saker som gör oss lyckliga och hur man kan glädja andra människor

Fundera tillsammans: vad gör dig lycklig? Diskutera olika slags källor till lycka: små, vardagliga saker och större saker. Inkludera konkreta exempel på handlingar och föremål som medför lycka, samt mer abstrakta källor till lycka (exempelvis kärlek, vänskap o.s.v.). Rita "nycklar till lycka" och häng upp bilderna som ett lyckogalleri. Man kan också sammanställa

en lista över saker som gör barnen lyckliga och ge listan åt föräldrarna.

Fundera också tillsammans på sådana saker man kan göra som en kompis, ett syskon, ens föräldrar eller ens far-/morföräldrar skulle bli lyckliga av? Öva tillsammans på att säga "tack", att le och att göra snälla saker åt varandra.

En temakväll med workshoppar för föräldrar

MÅL: att öka barnens deltagande i verksamhetsplaneringen, och att öka växelverkan mellan skola/daghem och hemmen

Planera tillsammans med barnen en föräldrakväll då föräldrarna vid olika workshopsliknande punkter får information om teman som behandlats inom Vårt gemensamma jordklot.

Planera kvällens program och genomförandet i sin helhet i samråd med barnen.

Barnen kan själva under kvällen fungera som guider mellan de olika punkterna och samtidigt berätta lite om den gångna verksamheten och diskussionerna.

Fira temadagar

Ordna ett evenemang på ert daghem/i skolan till ära av någon internationell temadag. Ni kan också göra en kalender över viktiga temadagar, som ni tar hänsyn till i er verksamhet. Hitta tillsammans med barnen på sätt att fira en viss temadag ni valt.

Exempel på lämpliga temadagar:

- 2.2. Grön Flagg-dagen
- 14.2. Alla hjärtans dag
- 3.3. Världsnaturdagen
- 20.3. Lyckans dag
- 21.3. Internationella skogsdagen
- 22.3. Internationella vattendagen
- 21.5. Världsdagen för kulturell mångfald
- 22.5. Världsdagen för biodiversitet
- 5.6. Världsmiljödagen
- 21.9. Fredsdagen
- 16.10. Världshungerdagen
- 24.10. FN-dagen
- 20.11. Dagen för barnens rättigheter

Nyckelbegrepp

- **Hållbar utveckling** betyder utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov. Den har fyra dimensioner som alla är lika viktiga:

1. **Ekologisk hållbarhet** går ut på att bevara naturens mångfald och de system som uppehåller livet på jorden.
2. **Ekonomisk hållbarhet** förutsätter en övergång från konsumtionskultur till en ekonomi där naturresurser inte exploateras.
3. **Social hållbarhet** handlar om välbefinnande, rättvisa och mänskliga rättigheter för alla människor i världen.
4. **Kulturell hållbarhet** innebär respekt för ett mångsidigt kulturarv, och jämlikhet mellan människor från alla olika kulturer.

- **Ekosocial bildning** innebär att utveckla en förståelse för att ekologisk och social hållbarhet är förutsättningar för ekonomisk hållbarhet. Vårt samhälle behöver en ekonomisk struktur som grundar sig på en hållbar användning av naturre-

surser (rent vatten, ren luft, mineraler). Vi behöver ta klimatförändringen på allvar. Vi behöver värna om alla människors lika värde. Till ett ekosocialt bildat livssätt hör att man beaktar dessa frågor och strävar efter att bygga en hållbar framtid.

- **Global fostran** har som uppgift att öppna människors ögon för realiteterna i världen, och väcka viljan att bygga en mer rättvis, jämlik värld i vilken mänskliga rättigheter respekteras.
- **Miljöfostran** har som mål att stöda en inlärningsprocess hos barn och unga genom vilken deras värderingar, kunskaper, färdigheter och handlingsätt utvecklas så att de stämmer överens med hållbar utveckling. Miljöfostran baserar sig på ett omfattande miljöbegrepp där också t.ex. bebyggda och sociala miljöer ingår och motsvarar långt det man i Sverige benämner Undervisning för hållbar utveckling.
- **Global miljöfostran** innebär miljöfostran som särskilt understryker global rättvisa och alla människors lika värde.

Länkar och tilläggsmaterial

ANDRA UNDERVISNINGSMATERIAL:

- **Hållbar utveckling i daghemmet & Hållbar utveckling i skolan**

*Huvudstadsregionens Återanvändningscentral
Ab:s projekt 4V*

Guider för främjande av hållbar utveckling i daghemmen och grundskolan. Guiderna erbjuder omfattande bakgrundsinformation och konkreta tips för planering av verksamhet inom hållbar utveckling. Ett bra startpaket för den som är intresserad av ämnet.

www.4v.fi/4v-hanke/kasvattajille/keke_paivakodissa
www.4v.fi/4v-hanke/kasvattajille/keke_koulussa

MATERIALBANKER FÖR PEDAGOGER:

- **Världsskolan**

Institutet för Fredsfostran rf

Världsskolan samlar ihop undervisningsmaterial inom global fostran från olika medborgarorganisationer. Vissa delar av materialet finns på svenska.

www.maailmankoulu.fi (välj ”På svenska”)

- **Materialbank inom miljöfostran**

WWF Finland

Bland WWF:s material för miljöfostran kan du också hitta idéer för global miljöfostran. Välj svenska som språk när du söker i materialbanken så hittar du tips på svenska.

www.wwf.fi/ymparistokasvatus/materiaalipankki

- **Materialbanken MAPPA**

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto ry
MAPPA samlar ihop material som stöder lärande för hållbar utveckling och miljöfostran.
https://mappa.fi/fi/tarkennettu_haku (välj Kieli: ruotsi för tvåspråkiga och svenska material)

- **Håll Sverige Rents Exempelsamling**

Stiftelsen Håll Sverige Rent

På Håll Sverige Rents hemsidor finns tips på aktiviteter och uppgifter inom lärande för hållbar utveckling. Det går att leta efter tips enligt ålderskategori (från daghem till andra stadiet).

www.hsr.se/exempelsamling

- **WWF Utbildning**

WWF Sverige

På WWF Sveriges hemsidor finns förslag på metoder och aktiviteter inom lärande för hållbar utveckling. Här finns också en uppgiftsbank i vilken det går att leta efter tips enligt ålderskategori, ämne o.s.v.

www.wwf.se/utbildning/

[utbildning/1522412-utbildning](http://www.wwf.se/utbildning/1522412-utbildning)

- **Hållbar utveckling i skolan**

Malmö högskola och Miljöförvaltningen i Malmö stad inom ramen för RCE Skåne

Syftet med webbsidan Hållbar utveckling i skolan är att erbjuda inspiration, fördjupning och konkreta tips åt lärare som jobbar med hållbar utveckling. På sidan finns samlat länkar till material som riktar sig till barn och unga i olika åldrar.

www.hutiskolan.se/

Källor

Arto O. Salonen & Marjatta Bardy, 2015. Ekososi-
aalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuu-
teen. *Aikuiskasvatus* 35(1), 4–15.

*Compasito – lasten ihmisoikeuskasvatuksen
käsikirja*. Euroopan neuvosto / Lasten keskus
2012.

Council of Europe: *The celebration of linguistic
diversity*.

Fredsskola: *Harjoituksia*. Fredsförbundet rf.

Globaalikasvatus.fi: *Mikä globaalikasvatus?* Kepa
rf.

Huvudstadsregionens Återanvändningscentral
Ab: *Näin tunkiolierot touhuilemaan – Matokom-
postori sisätiloihin*.

Huvudstadsregionens Återanvändningscentral Ab,
2013: *Yhteinen käsitys. Kestävän kehityksen kas-
vatuksen ja koulutuksen sanasto ja käytännöt*.

Lag om ändring av lagen om barndagvård 8.5.2015.
(580/2015).

LiveScience, 2013: *Giant Sequoias and Redwoods:
The Largest and Tallest Trees*.

LUOMUS, 2011: *Jättilumpeen lehti kantaa
ihmisen*.

Mari Parikka-Nihti, 2011: *Pieniä puroja – Kasvua
kohti kestävä kehitystä*. Lasten keskus.

MLL, 2013: *Reilusti ryhmässä. Harjoittelemalla
sosiaalisten taitojen taitureiksi*.

Plan Finland: *Kaiken maailman leikit -ideapakka*.

Päivikki Kukkamaa & Heidi Lindström: *Lapsen
oikeudet toiminnallisesti varhaiskasvatuksessa*.
Finlands UNICEF rf.

Stakes, 2005: *Grunderna för planen för
småbarnsfostran*

UNICEF Sverige: *FN:s konvention om barnets
rättigheter*

Utbildningsstyrelsen: *Grunderna för förskoleun-
dervisningens läroplan 2014*

Utbildningsstyrelsen: *Grunderna för läroplanen för
den grundläggande utbildningen 2014*.

WWF Sverige: *Living Planet Report 2014
– Sammanfattning*.

WWF Finland: *Lajien katoaminen*.

Tack för samarbetet

I planeringen av guiden Vårt gemensamma jord-
klot har vi fått hjälp av:

Aino Alasentie, Eeva Huttunen och Laura Virta,
Sällskapet för Miljöfostran i Finland rf

Sanna Koskinen och Hanna Seimola,
WWF Finland

Theresa Knopp och Anne Antman,
Natur och Miljö rf

Essi Aarnio-Linnanvuori

Mari Parikka-Nihti, Barnträdgårdsläraryrkesförbundet
Sakkunniga i småbarnspedagogik **Sinikka Kuntu,**
Emma Kurenlahti, Taru Norberg, Marjo Pakka-
nen och Tuomas Sarkkinen

Eeva Ervamaa, Stiftelsen Plan Finland

Leena Honkasalo, Dagsverke rf

Hanna Niittymäki, Världsskolan/Institutet för
Fredsfostran rf

VÅRT GEMENSAMMA JORDKLOT är en guide för global miljöfostran. Den riktar sig till småbarnspedagoger, samt lärare i förskolor och årskurs 1–2.

Guiden **Vårt gemensamma jordklot** behandlar jordklotets fantastiska mångfald, och oss som en del av den. Det allra viktigaste är att lära sig att jordklotet tillhör oss alla, och vad vi kan göra för att bevara mångfalden för kommande generationer.

STÖTT MED BISTÄNDSPENGAR
FRÅN UTRIKESMINISTERIET

S U O M E N

YMPÄRISTÖKASVATUKSEN

S E U R A R Y

NaturochMiljö